

NGUYỄN DUY PHƯƠNG

PHẬT GIÁO VIỆT NAM

Thời MINH MẠNG

— (1820-1840) —

PHẬT GIÁO VIỆT NAM
Thời MINH MẠNG
— (1820-1840) —

NGUYỄN DUY PHƯƠNG

PHẬT GIÁO VIỆT NAM
Thời MINH MẠNG

— (1820-1840) —

(SÁCH CHUYÊN KHOA)

ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM
TRUNG TÂM HỌC LIỆU
VÀ E-LEARNING

Kính tặng Trung tâm Học liệu & E-Learning

ĐN, 7/4/2021

Nguyễn Duy Phương

NHÀ XUẤT BẢN THÔNG TIN VÀ TRUYỀN THÔNG

LỜI GIỚI THIỆU

Cuốn sách *Phật giáo Việt Nam thời Minh Mạng (1820 - 1840)* của TS. Nguyễn Duy Phương mà bạn đọc đang có trên tay là công trình nghiên cứu được chính tác giả ấp ủ, thai nghén hơn 10 năm trước, được định hình từ một Khóa luận tốt nghiệp cử nhân mang tên “*Chính sách của triều Nguyễn đối với Phật giáo (1802-1883)*”. Hơn mười năm nung nấu, với mong muốn đi sâu nghiên cứu Phật giáo dưới triều vua Minh Mạng, là triều đại đã có nhiều chính sách cải cách về hành chính, nội trị, ngoại giao, trong đó có tôn giáo để tìm ra nét đặc thù của Phật giáo Việt Nam dưới triều đại này, tác giả tiếp tục phát triển hướng nghiên cứu đó trong luận án tiến sĩ Sử học của mình và đã bảo vệ xuất sắc tại Hội đồng chấm Luận án Tiến sĩ cấp Nhà nước của Đại học Huế. Đó là một ưu thế và lợi thế để tác giả có nhiều nỗ lực trong việc nghiên cứu tìm tòi, khám phá, phát huy tính độc lập, chủ động trong nghiên cứu và công bố kết quả.

Để thực hiện công trình này, tác giả đã cố gắng sưu tầm, khai thác nhiều nguồn tư liệu, trong đó có một số tư liệu mới của *Châu bản triều Nguyễn* và tài liệu Hán Nôm điền dã tại nhiều địa phương trong cả nước. Với kết quả sưu tầm được nhiều tư liệu quý, tác giả đã làm rõ vai trò của Phật giáo dưới thời Minh Mạng trong đời sống xã hội và tâm linh của vua quan và dân chúng đương thời; tái hiện một cách trung thực và khá toàn diện bức tranh Phật giáo Việt Nam thời Minh Mạng; tổng kết và chứng minh một cách thuyết phục đặc điểm của Phật giáo thời Minh Mạng... Những điều này sẽ cung cấp cho các cơ quan nhà nước nhiều bài học kinh nghiệm hữu ích trong xây dựng chủ trương, chính sách, giải pháp phù hợp để quản lý tôn giáo; đồng thời đây cũng là cơ sở để các tổ chức Phật giáo và người dân địa phương tiếp tục kế thừa truyền thống, gạn đục khơi trong cùng chung tay phát triển Phật giáo trong bối cảnh mới.

Theo tôi, *“Phật giáo Việt Nam thời Minh Mạng (1820 - 1840)”* là một cuốn sách đáng đọc, là tài liệu tham khảo hữu ích cho những nhà hoạch định chính sách về tôn giáo, những nhà nghiên cứu và đồng đạo bạn đọc quan tâm về vấn đề này.

Trân trọng giới thiệu cuốn sách cùng bạn đọc./.

Huế, tháng 12 năm 2018

PGS.TS. Đỗ Bang

(Phó Chủ tịch Hội Khoa học Lịch sử Việt Nam)

LỜI NÓI ĐẦU

Trải qua thăng trầm lịch sử, Phật giáo đã đi vào tâm thức, trở thành điểm tựa an nhiên trong thế giới tâm linh người Việt. Với tư tưởng hòa đồng, tinh thần từ bi, trí tuệ, tôn giáo này đã được vận dụng vào kế sách trị nước an dân, đóng góp đáng kể vào sự hưng thịnh quốc gia, trường tồn của dân tộc.

Triều Minh Mạng là triều đại đã để lại dấu ấn trong lịch sử dân tộc với nhiều thành tựu trong công cuộc cải cách hành chính, phát triển văn hóa giáo dục, thống nhất lãnh thổ và bảo vệ chủ quyền đất nước. Đối với tôn giáo, một mặt triều Minh Mạng xem Nho giáo là tôn giáo chính thống và tìm cách khuếch trương, khẳng định vị trí độc tôn của hệ tư tưởng này; mặt khác vẫn tỏ ra thân thiện, cởi mở đối với Phật giáo. Dưới thời Minh Mạng, Phật giáo không chỉ phát triển về diện mạo, quy mô, mà còn khẳng định được vai trò của mình trong đời sống chính trị, văn hóa, xã hội đương thời. Do vậy, đây là một giai đoạn không thể bỏ qua khi nghiên cứu lịch sử Phật giáo Việt Nam.

Ngày nay, Phật giáo Việt Nam với chủ trương “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội” đang có những đóng góp tích cực vào sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc và phát triển kinh tế - xã hội của đất nước. Tuy nhiên, sự phát triển của Phật giáo cũng đặt ra một số vấn đề cần luận bàn thấu đáo hơn. Bên cạnh những mặt tích cực, tôn giáo ở thời kì này cũng đã bộc lộ những biểu hiện lệch lạc, không chỉ trái với chủ trương, đường lối, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước mà còn đi ngược lại tôn chỉ, mục đích chân chính của đạo Phật, gây mất ổn định trật tự và an toàn xã hội, làm tổn hại đến uy tín của chính bản thân Phật giáo. Có thể xem đây là hiện tượng “lệch chuẩn” so với hệ hình tôn giáo khởi thủy và cũng là hệ lụy tất yếu trước bối cảnh xã hội vốn nhiều biến động. Thực tiễn đó càng làm cho việc nghiên cứu lịch sử Phật giáo Việt Nam, nhất là những giai đoạn phát triển của nó trở

thành một yêu cầu bức thiết và có ý nghĩa không chỉ ở phương diện lý luận. Chọn đối tượng nghiên cứu này không chỉ giúp chúng ta làm sáng tỏ nhiều vấn đề quan trọng của lịch sử, văn hóa dân tộc, mà còn làm phong phú thêm cơ sở khoa học cho chính sách của Đảng và Nhà nước đối với Phật giáo, đồng thời cũng giúp chính bản thân tôn giáo này có thể đúc rút những bài học, kinh nghiệm từ quá khứ để nhận thức lại và phát triển một cách bền vững theo đúng phương châm hành đạo của mình.

Nghiên cứu về Phật giáo Việt Nam, đặc biệt là giai đoạn thời Minh Mạng (1820 - 1840) là chủ đề không mới, đến nay cũng đã đạt được những thành tựu đáng kể. Tuy vậy, các công trình đã công bố phần nhiều tập trung tìm hiểu chính sách của triều đại này đối với Phật giáo, hoặc một số vấn đề đơn lẻ như lịch sử của một ngôi chùa hay hành trạng của danh tăng. Do vậy, vấn đề Phật giáo Việt Nam thời Minh Mạng vẫn còn nhiều điều hoặc chưa được đề cập tới, hoặc mới chỉ được tiếp cận ở một vài khía cạnh nào đó. Một số đánh giá về chính sách cũng như tình hình Phật giáo thời Minh Mạng còn chưa toàn diện vì nguồn tư liệu mà các nhà nghiên cứu tiếp cận được còn nhiều hạn chế. Nguồn tư liệu Châu bản do chính triều Minh Mạng ban hành và tư liệu văn khắc, tư liệu Hán Nôm ở các chùa do các tăng sĩ, tín hữu đương thời tạo lập hầu như chưa được khai thác. Mặc dù vậy, đây là những tài liệu tham khảo hết sức quý báu để tác giả hoàn thiện cuốn sách này.

Ở nội dung cuốn sách này, tác giả đã cập nhật những nguồn tư liệu, kết quả nghiên cứu mới nhất, đồng thời bổ sung các tư liệu điền dã là văn bản Hán Nôm, văn bia, minh chuông, các bộ sách chữ Hán do các thiền sư biên soạn. Đặc biệt, chúng tôi cũng đã cố gắng khai thác các bản gốc tư liệu *Châu bản triều Nguyễn* liên quan đến đề tài. Có thể nói, đóng góp đầu tiên của cuốn sách này thể hiện ở nỗ lực cung cấp tư liệu về Phật giáo Việt Nam thời Minh Mạng một cách có hệ thống, phong phú, đa dạng về loại hình và có giá trị sử liệu cao.

Nhờ có nguồn tư liệu đáng tin cậy, cuốn sách đã chứng minh được sự phát triển của Phật giáo thời Minh Mạng trên một số phương diện. Đây là một đóng góp mới bởi lâu nay các nhà nghiên cứu về lịch sử Phật giáo Việt Nam đều cho rằng giai đoạn từ thế kỉ XIX đến trước phong trào chấn hưng Phật giáo đầu thế kỉ XX, Phật giáo Việt Nam đã sa sút và khủng hoảng; từ đó, góp phần đánh giá lại chính sách của triều Nguyễn nói chung và triều Minh Mạng nói riêng đối với Phật giáo. Cuốn sách cũng đã chỉ ra được đặc điểm riêng có, khẳng định những khía cạnh tích cực của Phật giáo thời Minh Mạng; qua đó, góp phần làm đầy khoảng trống trong nghiên cứu lịch sử Phật giáo dân tộc; đồng thời, giúp minh định vai trò quan trọng của Phật giáo không chỉ trong quá khứ mà cả ở sự nghiệp xây dựng và bảo vệ đất nước hôm nay.

Phật giáo Việt Nam thời Minh Mạng (1820 - 1840) đi sâu nghiên cứu những nội dung sau:

Thứ nhất, tìm hiểu chính sách của triều Minh Mạng đối với Phật giáo trong bối cảnh đất nước đầu thế kỉ XIX, đánh giá những điểm tích cực và hạn chế của chính sách này.

Thứ hai, trình bày tình hình Phật giáo Việt Nam giai đoạn vua Minh Mạng trị vì, trong đó chú trọng đến các vấn đề liên quan đến cơ sở thờ tự, nghi lễ, kinh sách và danh tăng ở các chùa.

Thứ ba, tổng kết đặc điểm và làm rõ vai trò, giá trị di sản văn hóa của Phật giáo thời Minh Mạng, từ đó rút ra những bài học kinh nghiệm có thể vận dụng cho thực tiễn đời sống và quản lý tôn giáo hiện nay.

Mặc dù tác giả đã rất cố gắng trong quá trình nghiên cứu, biên soạn song không tránh khỏi những hạn chế và thiếu sót. Rất mong nhận được những ý kiến đóng góp chân thành của độc giả để sản phẩm khoa học này được hoàn thiện hơn trong những lần tái bản.

Xin chân thành cảm ơn PGS.TS. Đỗ Bang, PGS.TS. Lưu Trang, GS.TS. Nguyễn Quang Ngọc, GS.TS. Đỗ Quang Hưng, PGS.TS. Trần Đức Cường, PGS.TS. Bùi Thị Tân, PGS.TS. Nguyễn Văn Đăng, TS. Thái Quang Trung, TS. Phan Tiến Dũng, TS. Phan Thanh Hải, TS. Lê Tiến Công, ThS. Lê Xuân Thông... đã đóng góp nhiều ý kiến quý báu cho tác giả; Hòa thượng Thích Hải Ấn, Đại Đức Thích Đồng Dưỡng, Đại Đức Thích Như Tịnh, Đại Đức Thích Không Hạnh, CN. Ngô Đức Chí... đã giúp chúng tôi khai thác nguồn tư liệu Hán Nôm để hoàn thành cuốn sách này.

Xin gửi lời cảm ơn đến Trung tâm Lưu trữ quốc gia I (Hà Nội), Viện Nghiên cứu Hán Nôm, Thư viện Quốc gia Việt Nam, Thư viện Trường Đại học Khoa học Huế, Thư viện Phật học Tu viện Huệ Quang (TP Hồ Chí Minh) và các chùa mà tôi đã đến điền dã đã giúp đỡ tôi rất nhiều trong quá trình thu thập tài liệu thực hiện cuốn sách này.

Xin bày tỏ lòng biết ơn tới những người thân trong gia đình, bạn bè, đồng nghiệp... đã chia sẻ với tác giả từ khi cuốn sách được thai nghén đến khi có thể đến với bạn đọc.

Lời cảm ơn sau cùng xin dành gửi đến Nhà xuất bản Thông tin và Truyền thông đã tạo điều kiện để cuốn sách được ra mắt độc giả.

Đà Nẵng, tháng 12 năm 2018

Tác giả